

23. ชื่อเรื่อง กรงเจ๊ะอาแม ใครๆ ก็อยากได้

ผู้แต่ง วาที ทรัพย์สิน

สถานที่พิมพ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปี พ.ศ. 2552

ชนิดเอกสาร บทความ

การเลียงนกเป็นวิถีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับคนมายาวนาน ในอดีตมีการเลียงนกพิราบเพื่อทำหน้าที่ยิงข่าวสาร เลียงเหยี่ยวหรือนกอินทรี เพื่อทำหน้าที่นำทางหรือล่าสัตว์ หรือจากลักษณะเฉพาะของนกที่มีขนสวยงาม มีเสียงร้องเสียงขันที่ไพเราะน่าฟัง นกเหล่านั้นก็จะถูกจับมาขังกรง แล้วถูกจัดแบ่งกลุ่มตามลักษณะว่านกนี้จะเลียง เพื่อฟังเสียงหรือเพื่อดูความสวย สังคมไทยการเลียงนกเป็นวิถีทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในสังคม รวมถึงค่านิยมและคติความเชื่อ เช่นเชื่อว่า กา นกแสก นกเค้าแมว เป็นนกอัปมงคล หากบินไปเกาะหลังคาบ้านจะเกิดเหตุร้ายขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวนั้น การทำพิธีมงคลต่างๆ ต้องรอให้นกบินกลับรังก่อนจึงจะทำพิธี ซึ่งเรียกว่า “ฤกษ์นกชุมรัง” เพราะเชื่อว่าหากมีกาบินผ่าน บินข้ามหรือบินมาเกาะบริเวณพิธีก็จะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้น การทำพิธีมงคลจึงต้องรอให้นกกาบินกลับรังเสียก่อนจึงจะเริ่มพิธี ซึ่งเป็นคติความเชื่อของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับนกที่ยังคงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน “นกดีจะอยู่ที่คนมีบารมีและอยู่ที่คนสวย” เป็นคำพูดที่สะท้อนให้เห็นว่า คนในสังคมให้ค่าหรือให้ความสำคัญต่อนกมาก เพราะในสังคมของผู้เลียงนกจะมีการโอ้อวดแข่งขัน เพื่อบอกให้คนในวงการเลียงนกรู้ว่านกของใครดี สวย ร้องและขันไพเราะกว่ากัน ดังนั้นการจัดการประกวดและแข่งขันนก จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ได้ข้อสรุปว่านกของใครดีที่สุด นกตัวที่ชนะการประกวดหรือการแข่งขัน นอกจากจะสร้างชื่อเสียงให้กับเจ้าของแล้ว ยังเพิ่มมูลค่าให้กับตัวนกเองด้วย นกบางตัวก่อนเข้าสนามแข่งขันมีราคาไม่กี่ร้อยบาท แต่พอชนะการแข่งขันราคาก็เป็นพันเป็นหมื่น ยิ่งชนะหลายๆ สนามนกบางตัวราคาเป็นแสน ราคาที่เพิ่มขึ้นเป็นราคาที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจของผู้ซื้อและผู้ขาย จากสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้เลียงนกผู้เขียนแม้จะไม่อยู่ในกลุ่มที่นิยมเลียงนก แต่จากการได้รับฟังกลุ่มคนและเพื่อนฝูงที่นิยมเลียงนกมานาน เรื่องราวเกี่ยวกับนกได้ซึมซับทำให้มีความรู้เกี่ยวกับนกบ้างเล็กน้อย ในบทความนี้ ผู้เขียนมีแรงบันดาลใจที่จะเขียนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนกจากคำถามของเพื่อนที่กรุงเทพฯ ที่ถามว่า “อยู่ปัตตานีรู้จักเจ๊ะอาแมหรือเปล่า” ผู้เขียนตอบกลับไปว่าที่ปัตตานีมีคนชื่อเจ๊ะอาแม เพื่อนของผู้เขียนชื่อเจ๊ะอาแมก็มีหลายคน คนที่ถามได้บอกข้อมูลเพิ่มเติมสรุปได้ว่า เจ๊ะอาแมคนที่เขาถามถึงนั้นคือช่างทำกรงนก ที่ปัจจุบันกรงนกของเจ๊ะอาแมตั้งราคาซื้อขายในท้องถิ่นไม่ต่ำกว่าเลขหกหลัก “มีที่ไหนกรงนกราคาแสน” ผู้เขียนคิดในใจ เพื่อนคนนั้นขอร้องให้ผู้เขียนช่วยไปถ่ายรูปรูเจ๊ะอาแมมาให้ดูเพราะได้ยินแต่ชื่อเสียง อยากเห็นรูปร่างหน้าตาว่าเป็นอย่างไร ระหว่างที่ไปถ่ายรูปรูเจ๊ะอาแม ผู้เขียนมีความคิดว่า น่าจะเอาเรื่องราวของเจ๊ะอาแม ซึ่งเป็นช่างทำกรงนกที่ได้รับการยกย่องจากกลุ่ม ผู้เลียงนกว่าทำกรงนกเป็นเลิศกว่าใครในภาคใต้ มาแนะนำให้ความรู้แก่ท่านที่สนใจเรื่องราวที่เกี่ยวข้องนกกรงหัวจุกกรงเจ๊ะอาแม เป็นชื่อเรียก “กรงนก” ที่ทำขึ้นโดยนายเจ๊ะอาแม ท่านมีชื่อตามบัตรประชาชนว่า

นายอับลอรอมัน เจ๊ะมามู อยู่บ้านเลขที่ 57 ถนนปากน้ำ ตำบลสะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ปัจจุบันอายุ 80 ปี ในที่นี้ “กรงเจ๊ะอาแม” คือกรงนกที่สร้างขึ้นเพื่อขังนกกรงหัวจุก ในแต่ละถิ่นนกกรงหัวจุกมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน จากหนังสือเรื่องตำนานคัมภีร์นกกรงหัวจุกแห่งประเทศไทย ได้อธิบายชื่อที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ดังเช่น ภาคเหนือเรียกว่า “นกปรีจะหลิ่ว-พริจะหลิ่ว” หรือ “เพ็จหลิ่ว-พิจลิ่ว” ภาคกลางเรียก “นกปรอดหัวจุก” ชื่อทางราชการโดยกรมป่าไม้เรียกว่า “นกปรอดหัวโขนเคราแดง” ภาคใต้เรียก “นกกรงหัวจุก” (สงกรานต์ศิลป์เงินเป็นชาติแรกที่น่านกกรงหัวจุกใส่กรงไม้สีเหลี่ยมขนาดเล็กนำไปในที่ต่างๆ เช่น ร้านน้ำชา ทำให้เกิดการพบปะสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูงคนจีนที่เลี้ยงนกด้วยกัน ส่วนคนไทยนิยมเริ่มเลี้ยงเมื่อประมาณ พ.ศ. 2504 ที่ภาคใต้มีการแข่งขันให้นกจิกตีกันต่อสู้กัน แบบเดียวกับไก่ชน แพะชนและวัวชน เล่ากันว่ากรงเลี้ยงนกในภาคใต้เริ่มจากจังหวัดสตูลแพร่กระจายไปที่จังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช กระบี่ โดยเฉพาะที่จังหวัดกระบี่ นิยมจับนกป่าให้จิกตีกัน เช่นเดียวกันกับที่จังหวัดนราธิวาส กลุ่มเลี้ยงนกที่อำเภอสุไหงโกลน นำนกกรงหัวจุกไปต่อสู้ตีกันที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย จนกระทั่ง พ.ศ. 2515 ชาวจังหวัดสงขลาได้คิดให้มีการแข่งขันเสียงร้องของนกกรงหัวจุก ให้เป็นแบบเดียวกันกับการแข่งขันนกเขาขาว (มัลลิกา คณานุรักษ์, 2549) ส่งผลให้เกิดการประกวดกรงนกขึ้นในเวลาต่อมาการประกวดกรงนก นิยมจัดในงานแข่งนก ซึ่งเป็นโอกาสให้ช่างทำกรงนกได้แสดงฝีมือกันอย่างเต็มที่ เพราะกรงที่ได้รับรางวัลในการประกวดจะเป็นที่หมายปองของเซียนนกที่มีค่านิยมนำกรงนกที่ได้รับรางวัลไปขังนกที่ชนะการแข่งขัน ถือเป็นของขวัญหรือของรางวัลที่เจ้าของมอบให้กับนกที่ชนะ ส่วนช่างทำกรงก็จะมีลูกค้ามาจ้างมากขึ้น ฝีมือความประณีต ความสวยงามของกรงนกนำไปสู่มูลค่าของกรงที่สูงขึ้น เจ๊ะอาแมเป็นช่างทำกรงนกกรงหัวจุก ที่สนใจการทำกรงนกมาตั้งแต่อายุ 12 ปี เนื่องจากมีความสนใจทางด้านศิลปะมาตั้งแต่เด็กๆ ชอบการวาดรูปและการเขียนลาย แต่เนื่องจากหลักคำสอนในศาสนาอิสลามห้ามการวาดรูป จึงสนใจศึกษาลวดลายมลายู โดยอาศัยลวดลายตามกรอบประตูมัสยิดและลวดลายตามบ้านเรือนเป็นแบบอย่างก่อนจะมาเป็นช่างทำกรงนกอย่างเต็มตัว ตอนเป็นหนุ่มอายุประมาณ 20-22 ปี เจ๊ะอาแมรับจ้าง เป็นช่างเขียนลายเรือกอลและอยู่ระยะหนึ่ง แต่ด้วยความสนใจและความชอบในการทำกรงนก เจ๊ะอาแม จึงให้ความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์กรงนก โดยทำเป็นอาชีพเสริมควบคู่กับการขับรถแท็กซี่สายปัตตานี-หาดใหญ่ กรงนกฝีมือของเจ๊ะอาแมมีความสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากช่างทำกรงนกคนอื่นๆ คือการนำเอาลวดลายแบบมลายูที่พลิ้วไหวเหมือนกับใบไม้และเถาวัลย์มาแกะสลักในส่วนของโครงสร้างและส่วนประกอบของกรงนก ทำให้กรงนกฝีมือของเจ๊ะอาแมโดดเด่นสะดุดตาสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นที่ต้องการของคนเลี้ยงนก แม้ราคาจะสูงกว่ากรงนกทั่วไป แต่จากความงามที่สมราคา กลับกลายเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความอยากได้ครอบครองจนเป็นปัญหาที่เจ๊ะอาแมแก้ไม่ตก คือท่านไม่สามารถผลิตกรงให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อได้ ฉะนั้นหากผู้ใดต้องการจะได้ครอบครองกรงนกของเจ๊ะอาแมนอกจากจะต้องมีเงินแล้วการอดทนรอเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของผู้ซื้อ จากความมุ่งมั่นของเจ๊ะอาแม ในการสร้างสรรค์กรงนกกรงหัวจุกให้มีความสวยงาม เจ๊ะอาแมได้ทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการทำกรงนกเป็นอาชีพหลัก

และเลิกขับรถแท็กซี่ ประกอบกับมีช่างทำกรงนกได้ลอกเลียนแบบรูปทรง ลวดลายของเจ๊ะอาแม จนเจ๊ะอาแมต้องคิดค้น และทุ่มเทฝีมือการทำกรงนก เพื่อสร้างลักษณะเฉพาะที่ยากแก่ การลอกเลียนแบบ เจ๊ะอาแมบอกว่ากรงของท่านมีจุดเด่นที่แตกต่างจากช่างทำกรงนกคนอื่นๆ คือ ราคา 10,000 ขึ้นไป และมีการสลักชื่อ ที่อยู่ของเจ๊ะอาแมไว้ โดยในระยะแรกๆ จะสลักไว้ด้านล่างของ กรง ต่อมาเจ๊ะอาแมคิดว่าไม่เหมาะสม เพราะดูยากอีกทั้งยังถูกนกขี้ไส้จิ้งเปลี่ยนเป็นไปสลักชื่อที่ด้านบน เือกลักษณะอีกอย่างหนึ่งของกรงเจ๊ะอาแมก็คือการเข้าไม้จะไม่ใช้ตะปู แต่ใช้เลื่อยและสลักแทน ส่วน ลวดลายที่แกะสลักจะมีลักษณะเป็นร่องลึกเส้นคม ปลายเสาแกะสลักเป็นบัว หรือเม็ดมะยมที่จุ่มเข้า หากันทั้งสี่มุม นอกจากนั้นจุดเด่นยังอยู่ที่ความคงทนเพราะการเลือกใช้วัสดุที่ดีมีคุณภาพ เช่น เล็กไม้ ไม้แก่นจัดโดยตัดทิ้งไว้ให้แห้งอย่างน้อย 4 ปี จึงจะนำมาเหลาเป็นซี่กรง ส่วนไม้ที่เจ๊ะอาแมนำมาใช้ในการ แกะสลัก ได้แก่ ไม้มะม่วงป่า ไม้ขาวดำ ซึ่งไม้แต่ละชนิดจะมีคุณสมบัติที่แตกต่าง ไม้ขาวดำ ไม้ มะม่วงป่าและไม้สัก จะให้ลวดลายในเนื้อไม้ที่สวยงาม ส่วนไม้ตะเคียนแม้ว่าจะไม่มีลายในเนื้อไม้ แต่มี ความคงทนมากกว่าไม้ชนิดอื่นปัจจุบันกรงนกของเจ๊ะอาแมกำลังอยู่ในกระแสความนิยมของคนที่มี ฐานะ ที่หวังจะครอบครอง มีทั้งกลุ่มที่อยากเก็บผลงานของเจ๊ะอาแมไว้เป็นที่ระลึก เพื่อประดับบ้านมี หรือเพื่อการค้าหาผลกำไรก็สุดแล้วแต่ สำหรับผู้เขียนแล้วคิดว่า กรงนกที่สร้างสรรค์โดยเจ๊ะอาแมเป็น กรงนกที่สะท้อนรูปแบบงานหัตถกรรมของช่างพื้นบ้านที่น่าเอาเอกลักษณ์ศิลปะแบบมลายูมา ถ่ายทอดพร้อมๆ กับการสะท้อนแนวคิดและภูมิปัญญาความเป็นศิลปินของเจ๊ะอาแม เจ๊ะอาแมไม่เคยทำกรงนกส่งเข้าประกวด แต่มีผู้ที่ซื้อกรงของเจ๊ะอาแมนำไปประกวดในสนามแข่งนก แล้วได้รับรางวัลชนะเลิศทุกสนามแข่งขันเสมอ ชื่อเสียงของเจ๊ะอาแม จึงเป็นที่รู้จักของกลุ่มคนเลี้ยง นกในสามจังหวัดชายแดนใต้ เลยไปถึงประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ ระยะเวลาประมาณ 30 ปีที่ผ่านมาเจ๊ะอาแมมีสถิติการทำกรงนกกรงหัวจุกพอสรุปถึงตัวเลขพอประมาณได้ดังนี้ กรงนกราคา 10,000 - 30,000 บาท มีจำนวนประมาณ 100 กรง กรงนกราคา 100,000 - 200,000 บาท มีจำนวน 30 กรง ทุกวันนี้แม้เจ๊ะอาแมจะรู้ว่ากรงของตนกำลังกลายเป็นของสะสมของคนรวย มีการปั่นราคาเพื่อ แสวงหาผลกำไรทางการค้า แต่เจ๊ะอาแมไม่เคยให้ความสำคัญกับตัวเลขนั้น ในวัย 80 ปี ของช่างทำ กรงนก ท่านพอใจที่จะขายกรงนกในราคาที่ตนกำหนด และไม่รับจองทำกรงนกทำเสร็จถ้ามีคนมาซื้อ ก็ขาย ซื่อไปแล้วจะนำไปขายต่อเพื่อทำกำไรหรือจะนำไปเก็บก็สุดแล้วแต่ เจ๊ะอาแมไม่สนใจ ท้ายที่สุด เจ๊ะอาแมได้กล่าวเป็นนัยเพื่อเตือนช่างทำกรงกรุ่นใหม่ว่า อย่าคิดว่าการเข้าไปฝึกงานหรือหาความรู้ จากเจ๊ะอาแมแล้วจะมีสิทธิ์อ้างตัวว่าเป็นศิษย์ของเจ๊ะอาแม เพราะที่ท่านเห็นบางคนยังขาดความ มุ่งมั่น ความประณีต และขาดใจรักในการทำกรงนกอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ผู้ที่สืบสานจิตวิญญาณ ทางช่างของเจ๊ะอาแมจึงไม่ใช่คนอื่นคนไกลแต่เป็นลูกชายของท่านนั่นเอง เขาซุ่มลับฝีมือทำกรงนกอยู่ ที่บ้าน ผู้เขียนได้เห็นผลงานมาแล้วเชื่อว่าคงจะไม่แพ้ฝีมือลายมือของผู้เป็นพ่อเลยทีเดียว